

C. III, 273

VICTOR ANDREI
profesor

EVOLUȚIA TERITORIALĂ A VECHILOR ÎNDRĂȘTEANȚI

(Cu trei planșe în afară de text)

Extras din Anuarul liceului de băieți — Piatra-Neamț, pe anul 1934/35

1173

VICTOR ANDREI
profesor

EVOLUȚIA TERITORIALĂ

A VECHILOR ȚINUT NEAMȚ

(Cu trei planșe în afară de text)

C. III. 273

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
NEAMȚ

Fond „G.T.C.”

27.246

EVOLUȚIA TERITORIALĂ A VECHIULUI ȚINUT NEAMȚ

de Victor Andrei

Obișnuit, schimbările pe care teritorial le suferă o diviziune administrativă, sunt dictate de către anumite cauze de ordin intern, politic sau economic; situația sa de marginaș la hotarul țării pe care a avut-o în trecut ținutul ¹⁾ Neamț, l'a făcut să fie părtaș și modificărilor teritoriale suferite de către Moldova în scurgerea veacurilor.

O așezare pe baze administrative a acestei provincii apare de timpuriu.

Originea. În adevăr, prima mențiune asupra ținutului nostru o găsim într'un document din 1403 Ian. 7 dela Alexandru cel Bun ²⁾, deci între primele documente cunoscute. Desigur însă că ținutul Neamț exista la venirea acestui Domn; despre o precizare a datei când a luat ființă, nu poate fi vorba ³⁾.

Ținuturile ar fi cum spunea Xenopol „mai vechi decât întemeierea țărilor însăși“ ⁴⁾. Ba conducându-se după vechimea cetății de reședință de mai târziu, istoricul ieșean fixează cu certitudine existența ținutului nostru înainte de descălecare ⁵⁾. Oricum ocupând o regiune care constituie cu cele vecine — ale Sucevei, Moldovei și Trotușului — leagănul țării lui Dragoș ⁶⁾, putem socoti Neamțul printre cele mai vechi ținuturi moldovene.

1) În hărțile sec. XVIII găsim apelativul latin — *districtus* — după cum în docum. slavone găsim pe acel de — *volosti*. Puțin uzitată era expresiunea — *cadâlâc* — pe care o întâlnim uneori în epoca suzeranității turcești. (Vezi memorial de călătorie al preotului armean Hugas Ingigian Anale. Acad. Rom. s. ist. 1924). Numele vechiu și autohton era în Muntenia *județ* (dela jude), iar în Moldova, *ținut*. Primul e generalizat în sec. XIX.

2) M. Costăchescu: Doc. în. de Șt. cel Mare, I, pag. 47-48. Data de 1435 arătată la N. Lungu: „Ținuturile Moldovei până la 1711“ (în rev. „Cercetări istorice“ IV, II 1928 pag. 107), e perimată.

3) Cf. Lungu, op. cit. pag. 102.

4) A. D. Xenopol: Ist. Românilor vol. V pag. 173 ed. 1896.

5) Id. Xenopol pag. 172.

6) C. C. Giurescu: Ist. Românilor vol. I. pag. 374 ed. II-a 1935.

Numele e luat, evident, dela Cetatea și Târgul Neamț ¹⁾, reședință, după descălecare, a doi pârcălabi domnești ²⁾. Faptul era caracteristic Moldovei, unde 19 din cele 24 de ținuturi purtau numele principalelor așezări omenesti din cuprinsul lor pe când în Muntenia, județele, — vechile cnezate — adoptaseră numele râurilor pe văile cărora apăruseră ³⁾. Numărul ținuturilor Moldovei variază în trecut. Pe la 1566 ambasadorul polon M. Brzeski menționează în cronica sa 24 de ținuturi ⁴⁾, pe când Miron Costin, ca și D. Cantemir, în cronicile lor, arată existența a 19 ținuturi pentru începutul sec. XVIII-lea.

Dat fiind cadrul natural în care luaseră naștere, județele muntenești erau teritorial mai bine precizate decât ținuturile moldovenești și de aci ca urmare firească, mai marea lor stabilitate. Și caracterul lor administrativ era altul. Cu toate că e improprie utilizarea termenilor curenți, putem spune că sistemul de administrație era mai centralizator în Moldova, aceasta fiind o țară rezultată prin cuceriri de teritorii, din afara granițelor ei ⁵⁾.

Diviziunile administrative ne apar deci ca niște patrulateri în jurul cetăților, ⁶⁾ puse sub supravegherea funcționarilor ținutali : pârcălabi, starosti, etc., dar mai ales sub atotputernica autoritate a Domnului dela Suceava.

Cetatea de reședință, cu caracter mai mult militar, nu trebuie înțeleasă în funcția ei administrativă ca pe o capitală de județ de astăzi, dat fiind starea embrionară a instituțiilor administrative centrale și locale, ale acelor vremuri.

Dar dacă despre o separare a puterilor și o precizare a atribuțiilor nu poate fi vorba la noi până la Regulam. Organic, în schimb, *delimitarea teritorială* trebuie să se fi făcut din vechi timpuri, cunoscută fiind importanța pe care o aveau în trecut hotărnicile agrare.

Acesta e însă, socotim, un fapt posterior întemeierii Moldovei.

Ținutul Neamț înainte de sec. XVIII. Care va fi fost înfînderea primitivă a ținutului nostru e greu de precizat, lacunele mari de informație neîngăduindu-ne aceasta. Documentele arhi-

1) Xenopol pag. 172.

2) Iorga : Ist. pop. românesc trad. din germană de Otilia Ionescu vol. I pag. 217.

3) Ibid. Xenopol pag. 171 și urm. V. și N. Gheorghiu „Câteva observații asupra jud. Covurluiu“ în Anuar de Geografie și Antropogeografie an. III (1911-12) pag. 27 ; aci e citat și Tr. I. Sulzer : Gesch. des transalp. Daciën, Wien, 1781 vol. I pag. 372 și urm.

4) Cf. I. Minea : „Letopisetele Mold. scrise slavonește“ pag. 5 și urm. Iași 1925.

5) C. C. Giurescu, op. cit. pag. 372. Ibid. Lungu pag. 97 și 102.

6) N. Iorga : Discurs la legea ad-tivă. Monit. Of. din 9 Aprilie 1935.

vistice ne lipsesc cu totul înainte de jumătatea doua a sec. XIV-lea, iar cele cartografice nu ne sunt de folos în ceea ce ne privește, decât după anul 1711).

E drept că atât în doc. anterioare cât și în cele contimporane lui Ștefan, e arătată foarte rar originea ținutală a satelor. Nu se simțea, fără îndoială, nevoia : populația în primele timpuri era mai rară, iar satele puține și mai ușor de identificat.

Mărturii prea ample nu avem nici pentru hotarul de apus 2) care era și hotarul dintre Moldova și Transilvania. Aci, certuri pentru răpiri de terenuri, frecvente mai ales spre Bistrița, fac să penduleze un hotar și așa destul de vag arătat.

Un șir de munți, vecini cumpenii apelor, care aparțineau de fapt măn. Moldovița și răzeșilor câmpulungeni, erau disputați deopotrivă de către negustorii sași. Neînțelegerile nu vor lua sfârșit nici când la 1593, Aron Tiranul, scriind Bistrișenilor ca urmare a plângerii locuitorilor către Domnul moldovean, fixează hotarul în acea parte, dând prima hotărnicie cunoscută în istoria Moldovei 3).

În deobște, hotarul spre orașul săsesc,—care în mică parte ne interesează și pe noi — și spre scaunele săcuești 4),— care ne interesează însă mai mult,—se menține pe cumpăna de ape dintre Moldova și Transilvania „de unde se rup apele“ după expresia timpului, — adică pe culmile Gherghiului, Călimanului și Suhardului, — sau după expresia curentă, hotarul urma linia de despărțire a apelor între basinel Bistriței de o parte și al Mureșului și Someșului mare, de alta 5).

1). O sumă de hărți vechi, cuprinzând și Moldova, publică V. Meruțiu în „Județele din Ardeal și Maramureș până în Banat“ 235 pag. și 17 planșe. Extras din „Lucrările Inst. de Geografie“ Cluj 1929. V. mai ales voluminosul și importantul atlas, cuprinzând toate hărțile cu privire la țările noastre, recent apărut la San-Francisco, sub îngrijirea d-lui Dimăncescu, consulul nostru de acolo.

2). V. o întreagă discuție la I. C. Băcilă : „Hotarul de apus al Moldovei“ în Bul. Soc. R. R. de Geografie 1922 pag. 40-67, lucrare la care ne vom referi ades. V. și Gl. Radu Rosetti : „Granițele Moldovei pe vremea lui Ștefan cel Mare“ An. Ac. Rom. Secția Ist. s. III tom. X. 1933.

3). V. Meruțiu „Județele, etc.“ pag. 61 în notă, citând pe V. Șotropa : „Districtul Năsăudului“ în „Arhiva Someșană“ No. 1 — 1924. Scrisoarea lui Aron Tiranul în Hurmusaki Doc. vol. XV p. I pag. 718 ; reproducă la Băcilă op. cit. pag. 50 și urm.

4). Vecine țin. Neamț spre apus erau : vidicul (ținutul) Bistriței săsești (cf. Iorga op. cit. pag. 212) și scaunele săcuești ale Giurgeului (Gyergyó) și Ciucului (Csik), aceste două contopite după 1562 sub numele celui din urmă. (cf. V. Meruțiu op. cit. pag. 14 și urm. și S. Opreanu „Ținutul Săcuilor“ în Lucrările Inst. de Geogr. vol. III pag. 46 Cluj 1928).

5). O hartă a lui Lakatos din 1702 (menționată la Opreanu op. cit. pag. 49-50) ne indică același hotar. V. și T. Chindea : „Ist. Românilor din Giurgeul Ciucului“. Gheorgheni, 1930 pag. 10—12.

Când s'a ajuns aci, e greu de precizat. Afirmația lui Cantemir din „Descrierea Moldovei“¹⁾ că aceasta ar fi opera lui Ștefan cel Mare, e înfrântă de dovezi documentare și tradiționale, anterioare marelui Domn²⁾.

Stăpânirile lui Ștefan și Rareș la Ciceiu și Cetatea de Baltă, constituiesc locuri de refugiu, „simple enclave în pământ străin“ neputând fi socotite ca un hotar moldovenesc³⁾ și cu atât mai mult ca un hotar mutat acolo, al ținutului Neamț. Nici chiar când spre 1538 Petru Rareș întinde în mod efectiv hotarul Moldovei — pentru puțină vreme însă — peste cele 7 scaune săcuești⁴⁾, situația teritorială a ținutului nostru nu se schimbă. Determinarea hotarului apusean neimpusă în epoca Ardealului sub Turci, va fi imperios cerută numai când pacea dela Karlovitz — 1699 — dă Austriecilor, Ungaria și Transilvania, învecinându-i astfel cu Moldova.

Sistemul natural de hotărnicie „de unde se rup apele“, va fi înlocuit cu sistemul semnelor convenționale, — pajurele împărătești și bourii Moldovei, — săpați de obicei în arbori, mijloc ușor de îndepărtat, ceea ce va întreține secularele certe de hotar⁵⁾.

Extremitățile Nord și Sud ale acestui hotar apusean al ținutului nostru, le vom putea determina numai cercetând celelalte hotare interne. Lucrul e destul de greu pentru răstimpul considerat aci și numai mărturiile documentare ne vor fi de folos, informația fiind desigur mai săracă înspre epoca lui Ștefan și mai bogată înspre secolul XVIII-lea.

Vecinele noastre erau din vechiu, ținuturile: Bacăului (o bucată de vreme țin. Trolușului—desființat apoi), Romanului și Sucevei. Suprafața lor, — ca și a ținutului nostru fără îndoială — nu ne apare în mărimea actuală, după cum nici liniile comune de hotar nu coincid cu cele de astăzi.

Astfel hotarul spre țin. Bacău, — mult mai spre răsărit ca cel de astăzi, era format chiar de râul Bistrița, dela Roznov până aproape de orașul Bacău. Cercetarea pe bază de documente a satelor vecine râului, ne dă indicații suficiente în această privință.

În adevăr sate ca: Blăgești, -- astăzi în jud. Bacău — (pomenit în doc. din 1661 Apr. 26)⁶⁾; Bolcești, — astăzi în com. Valea lui Ion-Bacău, în 1872 în com. Soci-Cândești — (pomenit

1). Trad. Gh. Adamescu pag. 4

2). Gl. Radu Rosetti, op. cit. pag. 6 și urm.

3). Băcilă, op. cit. pag. 47.

4). Ibid. Băcilă pag. 48

5). Ibid. Băcilă pag. 57.

6) M. Costăchescu: „Documente moldovene în. de Ștefan cel Mare“ I, 471 note.

în doc. din 1642 Iunie 12 ; în doc. din 1662 Ian. 12 îl găsim în țin. Troțușului 1); Căndești (doc. din 1664 2); Petrești — atestat fără arătare de ținut ci numai în Câmpul lui Dragoș în doc. din 1436 Iulie 24 și altele ; cu mențiunea respectivă în doc. din 1626 Dec. 20, 1628 Nov. 13, etc.—(Petreștii ar fi Valea lui Ion de astăzi 3); Tazlăul (doc. din 1403 4) și Mastacăn (doc. din 1598 Iunie 20 ; id. din 1619 Dec. 4 5), aproape toate astăzi în jud. Neamț, aparțineau din vechi timpuri țin. Bacău, ori Troțuș. În schimb sate din stânga Bistriței ca : Podoleni (doc. din 9 Martie 1479 6); Buciulești (carte domnească dela M. Racoviță din Dec. 1717 7); Băhneni, — inexistent astăzi : se afla la gura păr. Bahna lângă satul Traian com. Zănești pe la 1742-43, pomenit însă în doc. din 1468 Febr. 5 odată cu satul Fauri, aflător cam tot pe acolo 8) (comp. cu Iauri din harta lui Cantemir);— Roznov (doc. din 1591 Apr. 20 dela Petru M. ; id. din 1619 Dec. 4 9), erau ca și astăzi în ținutul nostru. Pe unde mergea hotarul dintre Roznov și munți e greu de spus, căci documentele nu ne dau nicio indicație, regiunea aceasta fiind aproape ca și astăzi în partea sa apuseană lipsită de populație. Bănuim însă că se va fi terminat pe Tarhaus, punct de pe granița transilvană, unde îl vom găsi în sec. XVIII și unde de altfel a rămas până în zilele noastre.

Nu știm sigur nici până unde se cobora hotarul spre târgul Bacăului ; ca și pe vremea lui Cantemir, probabil că ținând tot malul stâng al r. Bistrița, el cotea chiar de lângă târgul de reședință al ținutului vecin, drept spre răsărit, ajungând la Siret.

Granița spre ținutul Romanului mergea dela vărsarea Moldovei până la punctul amintit, chiar pe Siret. O sumă de sate : Negoești — sat probabil lângă Talpa, aflător astăzi lângă Roman (doc. din 13 Martie 1466 10); Brițcani — astăzi în com. Cârligi jud. Roman — (pomenit în doc. din 1555 Ian. 3 11) id. doc. din 1555 Martie 23 12); Frățești sat vechiu des pomenit în documente

1) Costăchescu ibid. pag. 471 note.

2) Ibid. Costăchescu pag. 472 note.

3) Ibid. Costăchescu pag. 471.

4) Uricariul, II pag. 246-48.

5) C. Stoide și C. N. Turcu : „Docum. și Regeste din țin. Neamțului“ p. 5 și 10. P.-Neamț 1935.

6) I. Bogdan : Docum. lui Ștefan cel Mare I, pag. 220-23. Se dă hotarnica.

7) Uricariul XII, pag. 159.

8) Bogdan, op. cit. pag. 126.

9) Stoide-Turcu, op. cit. pag. 5 și 10-11.

10) Bogdan, op. cit. I, pag. 97.

11) C. Stoide și C. Andriescu : Docum. și Regeste vol. I pag. 13.

12) Costăchescu, op. cit. vol. II pag. 4.

(aşa în 1554 Martie 2, 1602 Martie 6, 1613 Ian. 20, 1616 Sept. 28, 1659 Febr. 25 1). D-l Costăchescu îl arată a fi lângă Cârlişi-Neamţ. Cum e plasat pe pârâul Valea Neagră care uneori e numit şi Pârâul Negru 2), socotim mai degrabă că dispărutul sat se găseşte, astăzi rămas ca nume de loc, între satele Ruginoasa com. Bozieni-Balş şi Brişcani-Cârliş, ambele în jud. Roman, adică în apropiere de pârâul amintit); Roşiori, astăzi în com. Dulceşti jud. Roman (menţionat în doc. din 1438 Ian. 17 3) arătat în ţinutul Neamţ în doc. din 1580 Febr. 28, 1580 Mai 7, 1587 Febr. 28, etc. 4); Păncheşti (doc. din 1529 Martie 17 5) — astăzi în com. Păncheşti-Dragonireşti jud. Roman —; Giuleşti (doc. din 1499 Nov. 20 6) — numit şi Juleşti, aflător între Bogzeşti şi Bulnăreşti jud. Roman—; Porceşti, Hociungi şi Brebii (doc. din 1490 Martie; ultimul dispărut 7); Bahna, Urzicii şi Ruptura (doc. din 1554 Febr. 28 8); referitor numai la Bahna doc. din 1554 Febr. 28 9), toate înfăţişat aparţinând astăzi jud. Roman cât şi Căteleşti (Şerbeşti-Bacău 10) se găseau cuprinse între hotarele nemţene. În schimb sate din imediata lor apropiere, de dincolo de râul Moldova sau mai ales din stânga Siretului, ţineau de Roman.

Spre ţinutul Sucevei, utilizând acelaşi procedeu, găsim că hotarul era apropiat de cel actual, însă mai nordic, mergând dela Oglinzii Neamţului (doc. din 1559 11), id. în doc. din 1645 Oct. 8 12), până în râul Moldova la Nord de Drăgăneşti (Baia) de astăzi. Un sat de pe teritoriul acestuia, Borceştii, îl găsim în sec. XVII în ţinutul nostru (doc. din 1676 13). Hotarul între aceste ţinuturi era apoi format de râul Moldova până aproape de Roman—Mirceştii (V. Alexandri) ţineau atunci de ţinutul Sucevei (doc. din 1603 Iunie 2 14) — curioasă aşezare la periferie, a târgurilor dregătorilor de ţinut.

1) Costăchescu, II, pag. 557.

2) Ibid. Costăchescu II, pag. 344.

3) Ibid. Costăchescu II, pag. 1-7 id. şi Iorga Studii şi Doc. V p. II pag. 125.

4) Ibid. Costăchescu II, pag. 7.

5) Ibid. Costăchescu I, pag. 59.

6) Bogdan, op. cit. II pag. 144-46.

7) Ibid. Bogdan I. pag. 433.

8) Costăchescu II, pag. 69-70.

9) Stoide-Andriescu pag. 12.

10) O însemnare fără dată îl arată în ţinutul nostru (Costăchescu : Doc. dela Şt. cel Mare pag. 37).

11) Uricariul X, pag. 130-1.

12) Acelaşi, XI, pag. 281.

13) Acelaşi X, pag. 73-74.

14) Costăchescu, Doc. în. de Şt. cel Mare II, pag. 538.

Tinutul Neamț în harta lui D. Cantemir. (Harta Moldovei a lui D. Cantemir — de G. Vâlsan. An. Acad. Române s. III tom. VI. 1926.

Să cercetăm acum care era situația hotarului de N.-V., adică înspre Valea Bistriței. Ingloba ținutul nostru toată „Valea Muntelui“ — cum se spune popular — sau hotarul se isprăvea la Farcașa, așa cum va dura acolo un secol și jumătate, până după Răsboiul cel mare? Pentru răstimpul considerat aci, apelul la documente nu ne mulțumește. Din frumosul șireag de sate, aflător astăzi pe Valea Bistriței, documentele anterioare cât și cele contemporane epocii lui Ștefan cel Mare, nu pomenesc niciunul. E vorba bineînțeles de satele din susul văii, mai depărtate de Piatra. Să nu fi existat spre Borca și Broșteni sate, în primele timpuri? Părerii mai vechi și mai nouă arată întreaga vale a Bistriței, populată 1).

Inclinăm însă să credem contrariul. Nu vom afirma că era cu totul pustie. Dar față cu mărturiile arheologice, frecvente pe marginea depresiunii subcarpatice Cracău-Roznov 2), de vechimea acelu „Câmp al lui Dragoș“ dinspre Tazlău, atestat în numeroase documente, cu mulțimea satelor răzăsești din depresiunile ca și din subcarpații vecini, toate afirmând o destul de bogată și continuă populație încă din preistoric, munții și valea Bistriței trebuie să fi fost slab locuiți. În adevăr, locuri de agricultură, — mobilul care determinase centrul de viață umană din depresiuni și subcarpați —, acolo nu erau, exceptând bineînțeles cele câteva terase mai largi — Buhalnița, Hangu — sau basinetul dela Straja-Viișoara. Pornind dela primele știri, valea Bistriței a fost împărțită de timpuriu între braniștele mănăstirilor vecine.

Așa: Crucea, Holda și Broșteni, făceau parte din braniștea mănăstirii Voroneț; Borca, Cotârgeș și Mădeiu a mănăstirii Slatina; Pârăul Pântii, Stejarul și Sabasa a mănăstirii Râșca; Farcașa și Galu a mănăstirii Neamțu; Buhalnița a mănăstirii Buhalnița (Hangu); iar Cârnul, Tarcăul, Oanțul, împărțită între mănăstirile Bisericiani și Bistrița 3).

Tradiția, destul de puternică încă pe această vale, ne-o arată acoperită cu păduri seculare, necălcate de picior omenesc. Socotim însă că locuitorii nu lipseau cu totul. Târle și stâni se găseau ici-colo, cercetate în sălbătăcia lor, din când în când, de către călugări sau preoți rătăcitori, care le făceau serviciile divine necesare 4).

Mănăstirile foloseau puțin lemnul și mai mult poenile pentru pășune și apele pentru pescuit.

1). C. C. Giurescu, op. cit. pag. 375.

2). Horodiște, Bolovoiaia, Bâta Doamnei, Cozla, Dobreni, Traian-Zănești etc.

3). Uricariul, VII, pag. 255 și urm.

4). Cf. P. Gheorgheasa: „Monografia școalelor și bisericilor de pe moșia Regală Broșteni“ pag. 89 Buc. 1906.

Astfel, Ștefan cel Mare îngăduie călugărilor dela măn. Neamțului să-și apere munții Farcașei și împrejurimile, de oiери și pescari străini 1). Cu toate că atari documente sunt socolite false 2), ne sunt prețioase măcar pentru tradiția etnografică pe care o mărturisesc.

Ciobanii lăzuiau cu securea poene pentru pășunat, cum făceau și cei câmpulungeni 3); călugării deschideau „curături“ pentru arătură tot prin lăiere 4), sau mai simplu încă, dădeau foc pădurilor, creind arsuri pentru pășunat, procedeu folosit până aproape de epoca noastră, lucru ce va alarma pe la începutul sec. trecut pe un specialist ca C. Mihailic de Hodocini 5).

Interesul mănăstirilor de a avea mână de lucru și mai ales exploatarea lemnului care ia avânt din ce în ce mai mult spre timpul nostru, antrenată mai ales de către Piatra—vechiul târg cu staroste de butnari din vale—concurează la popularea văii Bistriței.

Fluxul de populație va veni mai puțin dinspre dealuri, ci mai mult dinspre apus. Popularea se face în ritm mai lent în epoca lui Ștefan, mai accelerat în sec. următori, spre a culmina în sec. XVIII-lea, trecătorile revărsând dinspre Ardeal, valuri de populație migratorie 6).

De altfel, cea mai mare parte din populația văii e originară din Ardeal și conștiința acestei origini e foarte vie în satele bistrifene.

Și astăzi se mai aud invective ca : „măi Ungurule!“, sau : „acesta'i adus ca o lătunoae pe Bistrița!“ 7). De altfel nume ca : Ardeleanu, Bârgăuanu (comp. Bârgău) și mai ales Ungureanu sunt frecvente pe valea Bistriței.

De cine țineau administrativ, din vechi, aceste locuri aproape pustii? Nu e de conceput ca ele să fi fost lăsate în uitare, dat fiind interesul pe care l'am văzut manifestat din partea Domniei la stăpânirea hotarului moldovenesc de Vest. Drumurile dinspre amonte Bistriței cum și dinspre trecătorile Tulgheșului și Biczului treceau prin Piatra 8). Vânătorii de Piatra ca și cei de

1). Bogdan, op. cit. II pag. 182.

2). Costăchescu : Doc. dela Șt. cel Mare.

3). Iorga : Ist. pop. românesc I pag. 204.

4). Gh. Ungureanu : Mon. Peonul sau schitul Hangu (Anuarul lic. Piatra-N. pag. 114 An. 1933).

5). C. M. de Hodocini : „Despre lucrarea minelor de metal și observații asupra pădurilor pe valea Bistriței“. Inst. „Albinei“. Iași, 1842.

6). V. p. a. importantul studiu : „Emigrările de peste munți“ de I. Nistor An. Ac. Rom. mem. Secției ist. Seria II tom. XXXVII, Buc. 1915.

7). Comunicată de d-l C. Tanase-Teiu, folclorist.

8). „Drumuri și orașe“ de N. Iorga. Id. „Vechile drumuri moldovenești“ : Cecilia Alinescu și Natalia Pașa în „Anuar de Geografie și Antropogeogr.“ an 1914-15.

Neamț supraveghiau unii drumul Bistriței, alții pe cel dela Petru-Vodă. Dar aceștia stăteau pe teritoriul țin. Neamț. Cine are grija drumurilor o are și pe a ținutului din jur, știut fiind că vânătorii duceau de aci vânat, curții domnești. Argumentul că o parte din mănăstirile cu capete de braniști pe valea Bistriței erau sucevene și deci toată braniștea era obligatoriu să cadă în același ținut, e înfrânt de constatarea că braniștea măn. Neamț se întindea și în țin. Suceava, iar a Tazlăului trecea dincoace de Bistrița, în Neamț. Măn. Neamțului avea acolo Dumbrăvița, Fântânele, Pașcani și Cristești 1), iar măn. Tazlăului avea în stânga Bistriței, Zănești, Stolnici și Fauri 2). Dar și o parte din Broșteni a aparținut pe la 1616 măn. Neamț 3).

Apoi legătura dintre partea de sus și de jos a văii Bistriței e veche, înlesnită de apa râului, pe care se coborau încă din vremuri adânci, plute săsești sau maramureșene 4). Cât privește legăturile dintre această vale și părțile estice (Baia, Șoldănești, etc) ele trebuie să fi fost slabe, dat fiind greutatea drumurilor 5). Oricum, mai slabe cu mult ca cele cu Piatra. Deci concluzia care se impune din cercetarea faptelor istorice și geografico-economice, e că valea Bistriței a aparținut din vechi timpuri, de sigur dinainte de descălecare, ținutului Neamț.

Dar unde se termina hotarul: la Farcașa, Broșteni, sau la Dorna? E un fapt pe care nu-l putem stabili precis decât numai raportându-ne și la mărturiile cartografice. E ceace vom încerca în capitolul ce urmează.

Schimbări teritoriale în sec. XVIII-lea. Putem admite că harta lui Cantemir, prima hartă administrativă a Moldovei 6), ne dă și prima imagine cartografică a ținutului nostru.

Acum e cu puțință o mai sigură determinare a limitelor ținutului nostru, evident suprafațial nu exact, harta lui Cantemir păcătuind ca toate cele contemporane din apus, prin primitivitatea metodelor de ridicare topografică.

Moldova dintre Siret și Carpați e nenatural mărită. În pofida măririi în longitudine, suprafața ținutului nostru e în harta Domnitorului moldovean micșorată în latitudine mai ales spre

1) Bogdan, op. cit. I, pag. 146-7.

2) Ibid. Bogdan I p. 463-66.

3) Iorga: Studii și Doc. VI, p. II-a pag. 62.

4) Bogdan, op. cit. II p. 138 în notă după Iorga: Geschichte des rumänischen Volkes, Gotha, 1905, vol. I pag. 264 și urm.).

5) Peste Stănișoara comunicația a fost întotdeauna foarte grea, până la construirea actualei șosele.

6) G. Vâlsan: „Harta Moldovei de Dim. Cantemir“ An. Ac. Rom. p. 11, 1926, prezintă adevărata hartă a Domnului moldav, găsită la Bibl. Națională din Paris.

S-V. Ceahlăul străjuește în această parte r. Tazlău, iar r. Bicz e inexistent.

Concluziile scoase din cercetarea documentelor se verifică însă în întregime. Urmând cumpăna de ape (v. fig. 1) după cum ne încredințează și lucrarea învățatului Domn¹⁾, hotarul apucă, probabil de sub Tarhaus, dela izvoarele Tazlăului, — considerabil mărit la Cantemir —, spre răsărit, chiar pe această apă. Părăsind Tazlăul cam prin dreptul isv. Tazlăului Sarat, merge drept spre răsărit până la Roznov, de unde, urmând cursul Bistriței până la Bacău, va lăsa ținutului cu același nume toate satele de pe dreapta râului. Aproape de Bacău, Cantemir arată o bifurcare a Bistriței hotărită de existența unui osirov în acest curs inferior; hotarul merge pe brațul stâng²⁾, iar dela N. de Bacău în linie dreaptă se oprește la Siret, la Sud de satul Meditești (?)³⁾. Către Suceava și Roman, același hotar de răsărit așa cum am arătat, pornește pe Moldova la N. de satul Zmeești⁴⁾, urmează fidel această apă până la vărsarea în Siret și apoi pe Siret până la satul Meditești, unde întâlnește hotarul băcăuan. Hotarul de N., — numai spre ținutul Sucevei —, pleacă din dreptul satului sucevean Kotezuleni (?)⁵⁾, ocolește pe la S. măn. Râșca luând o direcțiune S.-E.—N.-V. trecând pe la răsărit de Suha mică, deci pe cumpana de ape dintre Bistrița și Moldova⁶⁾ și urmând de aproape această cumpănă atinge hotarul transilvan mai la V. de izvoarele celor două râuri și cu mult mai la N. de Dorna. Să cercetăm puțin această inserțiune a hărții lui Cantemir.

Făceau parte Dornele, din țin. Neamț? În privința aceasta documentele sunt fără greș: satele acestea erau cuprinse în ocolul cu privilegiu străvechi, al răzeșilor câmpulungeni⁷⁾.

Cum putem atunci interpreta această inadvertență a hărții lui

1) Ediția cit. pag. 5.

2) Numit la Cantemir fl. (râul) Limpide.

3) În harta lui D'Anville (anexată la G. Vâlsan op. cit.) satul e trecut, Montești. Nu cunoaștem pe acolo sate sau locuri cu aceste nume. Probabil că e vorba de Manoilești (Manuilești), din vecinătatea Bacăului, sat dispărut, aflător însă pe Bistrița (Bogdan II 162 sq).

4) Zmeești (Zmeesty): e vorba desigur de moșia Micleștilor pomenită într'un act de împărțeală probabil pe la încep. sec. XIX-lea (Uricarul XI, pag. 227).

5) Nici în dicționarele geografice și nici în documente, — cât mi-au permis împrejurările să cercetez —, nu se găsește un sat cu acest nume.

6) Cu toate că e arătat ca trecând pe la N. de măn. Slatina, părăul de pe harta lui Cantemir nu poate fi decât Suha mică.

7) V. Th. V. Stefanelli: „Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc“ în prefață, pag. IV și urm. Ed. An. Ac. Rom. Buc. 1915.

Cantemir? Ar rezulta, că lăudata scrupulozitate științifică a Domnului moldovean să sufere o eclipsă și deci să suspectăm și alte date cartografice ale sale. Totuși, n'avem dreptul să afirmăm aceasta. Presupuneri s'ar putea face multe. Poate că Dorna a făcut în adevăr parte pe vremea lui Cantemir, din țin. Neamț. În acest caz ea ajunsese acolo din încercarea unor Domni, poate Duca, de a pune mâna pe domenii câmpulungene, defalcând administrativ domeniul lor 1). Sau poate a fost o trecătoare rectificare de graniță ținutală, pornită din inițiativa lui Cantemir și sfârșită odată cu el. Sunt ipoteze, din care cu greu s'ar putea găsi cea legitimată.

Rămâne însă stabilit, — și acesta e esențialul —, că valea Bistriței aparținea până la timpul ce-l socotim aci, ținutului Neamț și că, *sigur*, hotarul ținutului trecea pe la Nord de Broșteni.

Ținutul nostru, astfel înfățișat, ne apare în cea mai mare întindere pe care a avut-o vreodată.

Suprafața ținutului nostru nu întârzie însă să fie micșorată chiar în timpul secolului XVIII-lea, spre Vest, iar spre Nord să aibă loc schimbări, care îi vor transforma o parte din graniță, în graniță de țară.

În adevăr, tendința Austriacilor de a rășlui teritorii din trupul provinciilor românești, nu întârzie să se traducă în fapt. Slăbiciunea turcească îi duce la războiul din 1768-1774, urmat de răpirea Bucovinei. Politică abilă a lui Kaunitz înfrânge ușor incuria demnitarilor turci. După multe tergiversări, o convenție definitivă se încheie la Palamutka, sat moldovenesc nu departe de Nistru, la 2 Iulie 1776. Transcriem partea care ne interesează:

„Hotarul s'a început dela râșorul numit Teșna împuțită aproape de hotarele Transilvaniei, trece apoi peste Măgura Calului pe sub muntele Piatra Roșie, unde se întâlnesc cele trei hotare și unde acuma este înspre partea Transilvaniei un semn mare de pajură, pentru însemnarea noiei cesiuni s'a pus pe partea dreaptă a zisei colonne un nou semn de pajură, de acolo cuprinzând pământurile satului Cândreni sub jumătatea muntelui Lucaciul un semn de pajură, trecând apoi la muntele Poiana Vânătorului pe vârful zisului munte un semn de pajură, de acolo la locul unde se unește râșorul Șerișor cu altul ce se cheamă Valea Arsă un semn de pajură. De acolo, lăsând afară satul Șarul Dornei și șesul de fânaș al aceluiași sat dela hotarele imperiale până la poalele muntelui Dealul Negrii, lângă pădure, un semn de pajură. Apoi pe coborîșul aceluiași munte până la p. Neagra Dorna

1) Șarul Dornei și Păltinișul, le găsim pe la 1803 în stăpânirea Domnului Alex. Ipsilant, ajunsese apoi în acea a lui Balș.

în fața locului ce se cheamă pârăul Lupului, un semn de pajură. Rămânând apoi jumătatea pârăului Neagra Dorna la Augusta Curte imperială și cealaltă jumătate la imp. Poartă Otomană până la vărsarea pomenitului râșor în râul Bistrița un semn de pajură, de acolo până la locul ce se atinge cu Bistrița și cu Valea ce se cheamă de Aramă, la piciorul muntelui numit Rarău un semn de pajură. Până la acest punct, jumătatea râului Bistrița face marginile imperiale, cealaltă jumătate face marginile Porții Otomane. Dar dela Valea de Aramă, rămânând de-a-dreapta râul Bistrița la Poarta Otomană precum și satul Kirilu tot, iar de-a stânga până la muntele Rarău rămânând Augustei Curți imperiale, stânca crăpată de pe vârful numitului munte Rarău se întări drept semn distinctiv între amândouă hotarele.

De acolo până la muntele Obcina Kirilu un semn de pajură. De acolo trecând pe spinarea muntelui Vuron Klefil (?) și Capul Băeșescu și cuprinzând toate pământurile satului Stulpicani până la râșorul numit Vadul Negrileasa un semn de pajură; de acolo suindu-se iar pe munții Obcina Ciurnă și Clătița Mică pe culmea acestui din urmă munte un semn de pajură...“, linia urmează apoi munții Clătița Mare, tae Moldova și dela Cornul Luncii merge spre Bunești ș. a m. d. 1).

Evident că noua linie de hotar, care tae în două răzășia dorneană, merge mai spre Nord de vechiul hotar nemțean. Fâșia rezultată trece un timp ținutului nostru, la care însă nu rămâne multă vreme. O hartă din acea vreme, ne arată ținutul Neamț întinzându-se până în hotarul bucovinean, cuprinzând deci valea Bistriței până în Dorne 2).

Ținutul Sucevei din care nu mai rămăsese dincoace de *Cordun* decât o fâșie îngustă, e refăcut cu același nume adăugându-i-se bucăți luate dela celelalte ținuturi străine. Faptul e opera Domnului Constantin Moruzi 3), fostul dragoman, desigur între anii 1777-82, răstimpul domniei sale în Moldova. Metoda adoptată e aceea a creerii unui patruleter, ca și cel existent anterior.

Ținutul Neamț pierde în favoarea vecinei sale aproape ju-

1) In Uricariul, vol. IV, pag. 255-56; id. D. A. Sturdza și C. Colescu: „Acte și doc. relative la ist. renașterii României“ vol. I, pag. 91 și urm. ca și Hurmusaki Doc. VII pag. 486-88. Mai v. p. acesta, Elvira Pârvan: „Schimbarea graniței dinspre Bucovina“ în Anuar de Geogr. și Antropogeogr. 1909-10 pag. 85-103 și I. C. Băcilă: „Răpirea Bucovinei și delimitari în Nordul Moldovei“, în „Arhivele Basarabiei“ an. III, No. 2.

2) Mulțumesc aci Domnului G. Teodorescu Kirileanu care posedă harta, pentru informațiile date.

3) I. C. Băcilă, Răpirea Bucovinei, etc. pag. 16.

mătate din Valea Bistriței, hotarul spre noul ținut mergând aproape în direcție E-V. Din condica Liuzilor dela 1803 1), deducem că noul hotar trecea pe la N. de satele Farcașa, Pipirig, Oglinzi, Brusturi, Drăgănești și atingea Moldova la Sud de Șoimărești. În jumătatea sa răsăriteană, hotarul se păstrează deci ca pe vremea lui Cantemir.

O altă modificare, nu mai puțin importantă, are loc în partea apuseană a ținutului. La 1787 se începe un nou război între Ruși și Austriaci deoparte și Turci de alta. Pacea dela Șistov și Iași din 1791, nu aduce mare câștig celor două aliate învingătoare. Țările Române disputate și de una și de alta, rămân mai departe sub suzeranitatea turcească, cu toate că Austriacii cuprinseseră Moldova între Carpați și Siret. O hartă topografică a părții ocupate a fost singura urmare fericită a vremelniceii sfârșiri austriace 2).

Pacea dintre Turci și Austriaci (4 Aug. 1791) hotărăște între altele și fixarea graniței dintre Moldova și Transilvania. O comisiune mixtă turco-austriacă se și întrunește la 29 Aug. 1792 la Fălticeni, unde se va face mult așteptata delimitare.

Dăm un extras, referitor la hotarul ținutului nostru, păstrând ortografia care aparține primului traducător, probabil un funcționar împuternicit de către banul Lupul Balș sau hatmanul Neculai Hangerliul, asistenții moldoveni ai comisiunii 3).

„De la marca austriacească din vârful muntelui Tarhaoșului, urmează hotarul tot zare până la capul numitului munte, de unde se fac două picioare unul spre țara Ungurească și altul spre Moldova și hotarul pogorându-se la vale printre aceste picioare, trece pârăul Târčuța adică prin Arșafa Târčuței și urmează zarea poenei până la fârșitul ei; și de acolo se pogoară în pârăul Bolohanuș puțin mai gios de obârșia lui și trecând pârăul în ceia parte merge pe coasta muntelui Bolohanuș și se sue pe dealul Melekhavaș, unde este marcă austriacească. De acolo se pogoară hotarul pe zarea piciorului ce se cheamă Krucea Roșie, iar ungerii ai zic Roșca Kerest și trecând prin poiana Krucei

1) Uricariul VII, pag. 257 și urm.

2) Harta ridicată în 1790 de către ofițerul Hora von Ottzelovitz poartă numele: Brouillon oder original aufnahme der fünf moldavischen districten, nemlich der Sutschawer, Roman, Niamtz, Bakev und Putnaer, Bezirkes, etc. Executată în hașuri are scara 1-28.000 și e compusă din 108 foi și 1 schiță-crochiu. Originalul e la Viena; Academia Română posedă numai copii fotografice. (E menționată și la Băcilă „Insemnări asupra cartografiei Moldovei în sec. XVI-XVIII, Bul. Soc. R. Reg. Geogr. 1928“).

3) V. hotarnica în întregime în Uricariul, IV, pag. 269-280. Reprodușă și la Băcilă „Hot. de apus al Moldovei“.

Roșii se sue la capul muntelui Toroglejul despre țara Ungurească unde se chiamă la Buor, din care se fac trei picioare, însă hotarul urmează piciorul de mijloc și pogorându-l pe zarea lui, trece pârăul ce se chiamă Aușa, iar Ungurii îi zic Etepotak și suindu-se pe zarea unui picior mic, se pogoară în valea dintre muntele lung, ce-i zic ungurii Hosohovaș și dintre muntele Floare și merge prin această vale până la locul ce se numește fundul Ivanișului și fiind peste curmătura fundului Ivanișului, se pogoară în obârșia pârăului Tikoșul și urmează curgerea pârăului până în apa Becazului și de acolo se sue pe numita apă împotriva curgerii ei până în gura pârăului Pisirigul (sic!) unde este marcă austriacească.

De acolo merge hotarul împotriva curgerii numitului pârău Pisirigul și apucă pe cracul pârăului ce curge de sub dealul Vârful Caprei și merge până la obârșia lui și din obârșie se sue în vârful dealului Capra și se pogoară pe zarea piciorului Fățăful Caprei și dă în apa Bistra drept gura pârăului Frântura și de acolo urmează apa Bistra împotriva curgerii ei până la gura pârăului Bistrița și de acolo lasă apa Bistra și se sue pe zarea unui picior al muntelui Ceucerei până în curmătura din care easă pârăul ce se cheamă Pânticul, unde este marcă austriacească. De acolo se pogoară hotarul în obârșia pârăului Pânticul și urmează curgerea lui, până dă în apa Pietricioara (sic) cei zic Kimbestărța și de acolo se sue pe Pietricioara împotriva curgerii ei până la gura pârăului ce se chiamă Prisăcariul iar Ungurii îi zic Kimfimișpotak unde este marca austriacească. De acolo se sue hotarul pe numitul pârău până la obârșia lui iar din obârșie se sue pe zarea muntelui Pietrile Roșii până în vârful lui ce-i zic Ungurii Kisfemiștătie și de acolo se pogoară pe piciorul ce merge la muntele Albiile și de acolo urmând tot zarea numitului munte, se pogoară în curmătura dintre munții Albiile și Țăbleșul Mic, unde este marca austriacească...“ (Urmează apoi hotarul Suceava).

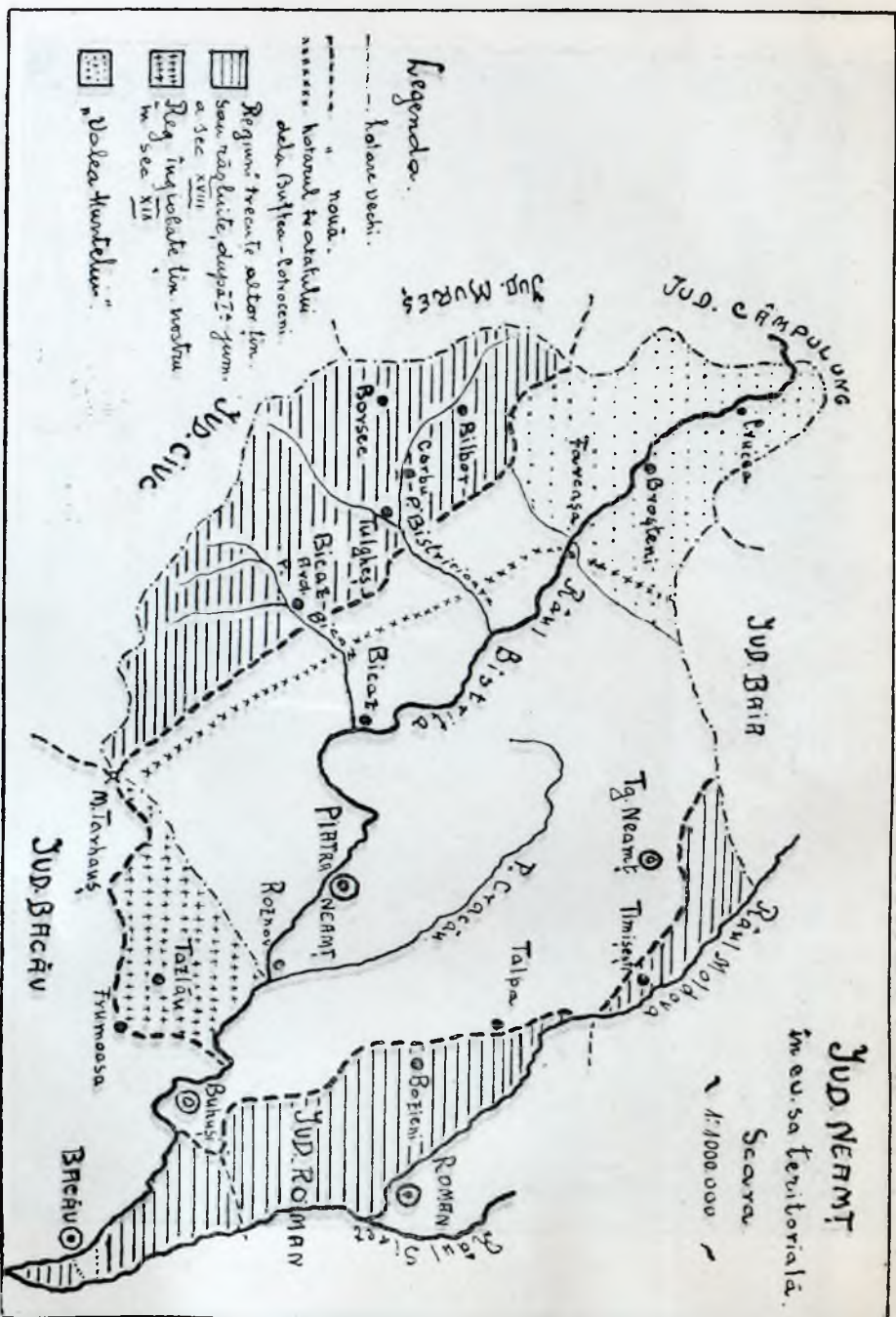
Observăm însă că hotarul arătat e cu mult distanțat, uneori cu 30 km. cum e în dreptul Bistricioarei, față de cel vechiu al cumpenei apelor. Asistăm deci la o veritabilă rășluire. În adevăr, toată regiunea munților cuprinsă între linia Pietrile Roșii-vf. Pietrosul Călimanilor-vf. Păltinișului (1479 m.) — Bukhavaș (1310) Nord Borsec—E. Hașmaș javardi— Tarhauș 1) și între hotarul arătat, e înglobată de către Austriaci, Transilvaniei 2). Cu toate că

1) V. harta stat. major austriac scara 1 | 200.000.

2) Harta-crochiu a lui Ottzelovitz poartă destul de vizibil urma vechiului hotar. V. o schiță destul de completă a părților rășluite, la Opreanu, „Țin. Săcuilor“.

Fragment din harta Moldovei a căminarului Petre Asachi, din 1833, înfățișând proiectul de desființare a ținutului Neamț. (Originalul la Bibl. Acad. Rom. Buc. Reprod. micșorată).

Județul Neamț cu actualele și vechile hotare (vezi legenda).

documentele nu ne spun mare lucru, rășluirea e însă mai veche și Turcii nu fac acum decât să ratifice o stare de fapt. Ocuparea regiunii s'ar fi făcut în două răstimpuri mai însemnate: a) pe timpul Mariei Tereza partea de Vest de linia Păltiniș-Suhard; b) iar pe la 1786, partea de Est 1). Ținutul în suprafață de 70.186 jugăre, în cea mai mare parte pădure de brad, e donat de către Iosif II-lea Reg. I de grăniceri pedestri săcui, pentru a fi retrasă de către împăratul Francisc Iosif I, în urma revoltei acestora. Retrocedată Statului austriac, acesta o dă în folosința publică sub numele de „Bunuri private din Ciuc“. După unire, exproprierea o dă în stăpânirea statului (se pare însă că nu integral 2).

Clupirea hotarului de apus nemțean se va continua cum vom vedea și în secolul următor, pofta de acaparare ungaro-austriacă neavând limite.

Schimbări în sec. XIX și recente. Hărțile din 1790 cât și condica Liuzilor din 1803, ne permit să afirmăm că în afară de schimbările arătate în hotarul de apus și de mieznoapte, restul hotarelor ținutului cunosc puține rețușări. Satul Mastacăn doar e trecut, probabil tot la sfârșitul sec. XVIII, dela Bacău la Neamț.

Condica Liuzilor ne dă însă, — fapt vrednic de însemnat — o listă a satelor nemțene, — 129 la număr —, grupate în șase ocoale (plăși) și anume: Muntelui, Ocolul de Sus, al Pietrei, Mijlocului, Bistriței și Siretului. Reședințele ocoalelor erau respectiv la: Tarcău, Tg. Neamț, Șerbești, Mastacăn, Piatra și Oncești (Uncești) 3).

Situația aceasta teritorială se va menține o jumătate de veac, cu toate că în acest timp, Principatele Române cunosc acțiunea de organizare administrativă prin Regulamentul Organic.

Totuși numărul mare al ținuturilor și mai ales defectuoasa lor formă geometrică, cerea o reformă. E ceea ce se încearcă în anul 1833, din inspirație rusească desigur, de a se face o simplificare administrativă prin „înrăfundirea“ ținuturilor, după expresia cancelariei timpului 4).

Din 16 câte fuseseră până atunci, ținuturile sunt reduse la 10. Ținutul Neamț este cu totul desființat și împărțit între ținuturile vecine și anume: partea nordică e trecută țin. Suceava, iar cea sudică țin. Roman care ar fi ajuns astfel vecin cu Transilvania. Proiectul aparținea Ministrului dreptății, marele logofăt și

1) Ibid. Opreanu, op. cit. pag. 45-50 citând pe Benkő. În schimb Chindea (op. cit. pag. 104) sprijinit pe Arneth [„Maria Terezia“ VIII pag. 489] arată că rășluirea s'a făcut integral în 1786.

2) Ibid. Chindea pag. 104.

3) Cf. Harta Bergenheim [v. mai departe].

4) Reg. Organic prevedea modificarea în art. 48 cap. II și art. 139 cap. IV [cf. P. Poni: „Statistica răzeșilor“ pag. 53-54].

cavaler Const. Sturdza, iar hărțile necesare au fost lucrate de către căminarul Petru Asachi „Prezidentul judecătoreșcului tribunal din Botoșani“ 1). O „condică abețedară“ întocmită cu acest prilej, pentru a servi la întocmirea delurilor (ocoalelor) judecătorești 2), dă o listă a satelor trecute nouilor ținuturi.

Reforma concepută astfel, credem că nu s'a aplicat; iar reforma administrativă care va preocupa încă multă vreme greoaia, Obștească Adunare ca și Sfatul Ocârmuitor 3), se va termina de abia la 1844 sub Mihail Sturdza 4).

Reforma aceasta administrativă, desființează trei ținuturi: Cârlișău, Herța și Hârlău și rectifică forma altora.

Ținutul Neamț suferă și el câteva importante schimbări. Hotarul de răsărit e retras de pe Siret și de lângă Bacău unde stătuse atâtea veacuri pe linia N. Racova — Siliște — Bozieni-Balș—Talpa, așa cum cu oarecari modificări s'a păstrat până astăzi. La Est și Sud-Est deci, Neamțul pierde întreg ocolul Siretul. Spre Nord-Est spre țin. Suceava, hotarul e retras mai spre Sud pe linia Oglinzi-Răucești-Timișești (Ungheni), ținutul nostru dând vecinului nordic, o sumă de sate dinspre r. Moldova.

În schimb spre Sud-Vest, hotarul e mutat pe linia de astăzi Buhuși-N.—Valea lui Ion—Sud-Tazlău cea ce-i aduce un număr bun de sate.

1) Biblioteca Academiei Rom. posedă din acel timp 5 hărți administrative, cuprinse în 3 foi, nepublicate încă. Patru din ele sunt „închipuite“ de căminarul Asachi. Din acestea, trei la scara rusească de 1 | 96 verste cuprinse într'o singură foaie, ne înfățișează pe rând: 1. Situația anterioară a ținuturilor; 2. Ținuturile judecătorești după dislocăția din Aprilie 1833 și 3. Ținuturile în noul proiect de rotunjire. Harta a patra a aceluiași închipuitor, e redarea ultimului proiect la scara mai mare de 1 | 48 verste [v. planșa-extras No. 2 din anexă]. Sunt descrise ceva mai pe larg la Poni op. cit. care și face prima mențiune despre existența lor. A cincea hartă ne înfățișează Moldova în forma anterioară anului 1833 la scara de 1 | 420.000 și e opera generalului rus Bergenheim, anume împuternicit de către Kisselef, tradusă fiind apoi de către praporcicul Șonțul. De sigur, Asachi va fi folosit harta generalului rus sau o reproducere după ea la o scară convenabilă. Aceste două hărți ca și aceea a lui Ottzelovitz — pomenită mai sus — poartă o nouă modificare: în partea sa Sud-Estică țin. Neamț se întinde până la confluența Bistriței cu Siretul. Totuși țin. Bacău își păstrează aci o fâșie care merge în lungul hotarului vechiu al lui Cantemir până în Siret, separând printr'o ciudată gâtuitură, de restul ținutului, noul teritoriu înglobat Neamțului (v. fig. No. 3).

2) Uricariul, VIII, pag. 41. În același spirit e lucrată și „Condica de proprietățile din Moldova“ manuscris aflat la Ac. Rom. (Cf. Poni, pag. 52-53 și 57).

3) v. I. C. Filitti: „Domniile române sub Reg. Organic“ pag. 451 și 554.

4) Id. Filitti pag. 456.

O tabelă statistică 1) pe ținuturi, ocoale și sate datând din 1846, amintește de rotundirea făcută sub domnul regulamentar.

Tabela, atribuită lui Elisei Cantacuzino, ne arată noua împărțire administrativă a ținutului: sunt acum patru ocoale cu 160 de sate.

În forma fixată de Mihail Sturdza, ținutul nostru va rămâne până la unirea cea mare, Constituția dela 1866 aducând nou numai reforma nomenclaturii administrative. Astfel numirile: ținutul, ocolul, ispravnicul, priveghetorul de ocol (înainte de Reg. Organic: zapciu) sunt schimbate respectiv în: județ, plasă, prefect și subprefect.

Totuși modificări continuă să se mai facă la acel hotar de apus, ceea ce va aduce necesitatea unei noi hotărnicii. Faptul are loc în 1887, avându-se ca bază — cu mici schimbări — vechea hotărnicie din 1792. Din partea României participa Mihail Pherekyde, iar din a Austriei Agenor conte pe Goluchowski 2) cancelarul de mai târziu. Cu toată acțiunea noastră diplomatică, încălcările continuă și în secolul următor și numai războiul pune capăt vechei acțiuni de rășluire, austro-ungară.

Războiul trece, cu încercarea — din fericire apusă ca un vis urit — de a ni se lua munții; tratatul de pace semnat în sala de mâncare a palatului Cotroceni (7 Mai 1918) urmat după preliminarile dela Bufta (5 Martie 1918), ni e impus cu acest dureros sacrificiu 3). Județul Neamț ar fi pierdut toată partea de V. și N.-V. de linia Bicaz-Bistricioara-Farcașa 4).

Reîntregirea statului românesc nu aduce după sine o reformă administrativă care să refacă după criteriile geografice, economice

1) Uricariul XV, pag. 369 și urm.

2) O expunere amănunțită în Monit. Of. din 1888 pag. 170 și urm. Ibid, Băcilă pag. 65, 66 și 67.

3) Tratatul e publicat în Gazeta Bucureștilor, Nr. 503 din 9 Mai 1918 (Joi). V. și o hartă în același ziar de Sâmbătă 11 Mai 1918.

4) Art. 9 din tratat arată următoarea graniță spre județul nostru: „...pe la E de pct. trigonometric Tarhavas 1662, peste litera M din cuvântul Schimbă Garda, pe la E de p-ctul 1211, tăind calea ferată de exploatare din valea Bicazului, la ieșirea de E din Tașca, pe la E de p-ctul 1245, pe la V. de p-ctul 932, în jurul p-ctului trigonometric 1904 Tota (2 km. la N-E de p-ctul cel mai înalt), peste litera S din cuvântul Schitu Durău (Ducan), pe la V. de p-ctul 1080, tăind șoseaua din valea Bistricioarei peste litera G. din cuvântul Grințieșul, apoi spre E peste p-ctul 1145 (Frasin) 1021, peste litera C din cuvântul Farcașa, spre E de p-ctele trigonometrice 1086, 1150, pct. trigonometric 1534 (M-tele Bivol) p-ctele 1276, 1208, 975, 1010, 862, aci cotind spre N-E până la 2 Km. la S. de Păiseni, peste litera N din cuvântul Păiseni peste litera O din cuvântul Moldova, etc. (Scara hărții — probabil 1:100.000 nu e menționată în tratat; o hartă era anexată originalului).

și administrative, suprafețele județelor. Incercări de a impune atari criterii se fac la vreme.

O comisiune fu înstituită în 1920 pe lângă Ministerul de Interne, având ca rol arondarea județelor. Comisiunea era alcătuită din d-nii: prof. S. Mehedinți, Al. Crăsnaru, colonel Linteș, colonel Vasilescu, Al. Grigorescu și prof. V. Meruțiu iar secretar prof. Vintilă Mihăilescu.

Cele două proiecte care s'au propus succesiv, fixau: primul 48 de județe luându-se ca bază județele mari; cel de-al doilea 62 de județe. Unitățile administrative erau grupate pe regiuni naturale; valea Siretului constituia reg. IX-a și cuprindea în primul proiect județele: Cernăuți, Rădăuți, Suceava, Bistrița (Neamț) și Bacău; în cel de-al doilea: Cernăuți, Siret, Câmpulung, Suceava, Bistrița (Neamț), Roman și Bacău.

În amândouă proiectele se făcea contopiri de județe (Baia era unită cu Suceava, restabilindu-se astfel vechiul ținut din sec. XVIII-lea); județul nostru primea un nume nou — Bistrița — numele bazinului natural în care e încadrat.

Principiile proiectelor, pe care nu e locul să le arătăm aici, reprezintă luminoase puncte de plecare pentru rezolvarea problemei unităților administrative din țara noastră. Dar însăși reforma propusă, era fericită. Greutăți inerente începutului, dar mai ales considerațiuni străine de reformă, au împiedecat aplicarea ei în diversele răstimpuri, când s'a încercat o orânduire administrativă 1).

Ținutul nostru capătă totuși o parțială satisfacție prin retrocedarea la 1 Ian. 1926, a unei serii de sate din cele pierdute odinioară.

Astfel revin acum toate satele de pe valea Bistriței dintre Farcașa și Broșteni-Crucea, cum și cele ardelenice: Bicăz, Tulgheș, Corbu, Borsec și Bilbor, acestea, aflătoare cum am arătat pe teritoriul rășluit în sec. XVIII-lea (au fost însă retrocedate în 1930).

Județul nostru mai câștigă la 1926 Blăgești, Valea lui Ion, Buda și Racova (restituite jud. Bacău în 1930) și pierde tot atunci, în favoarea Romanului, Bozieni-Balș, Budești-Ghica și Talpa (aceasta revenită în 1930) iar în a Fălticeniului (Baia) comunele Timișești, Țibucani, Răucești și Păstrăveni (ultimele trei revenite la jud. nostru în 1930) 2).

1) V. Meruțiu op. citat pag. 192 și urm.

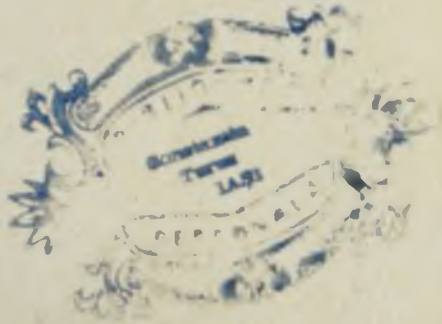
2) V. Monit. oficial Nr. 128 din 14 Iunie 1925 id. Nr. 170 p. I-a din 3 Aug. 1929 aplicate respectiv la 1 Ian. 1926 și 1 Ian. 1930. Datele mi-au fost comunicate prin bunăvoința D-lui Tătaru, funcționar superior la Prefectura locală.

Redus la starea de astăzi (vezi fig. 3), cu un ax central care e r. Bistrița, cu o reședință plasată în centrul de gravitate al intereselor administrative și economice spre care converg drumuri vechi și nouă; cu o dublă funcție în producțiunea economică: forestieră — cea mai importantă — și agricolă, care-i balanțează veniturile, (în criza actuală cam deficitar ce-i dreptul); județul nostru ne oferă imaginea unei unități administrative puternic individualizată. Care va fi soarta sa teritorială în viitor, e greu de precizat, cu toate recente tendințe de modificare, rămase se pare, în stare de proiect¹⁾.

Cu toate că faptul depășește caracterul lucrării de față, socotim că nu e exclus ca județul nostru să recapete cândva în mare măsură vechile hotare: e tocmai ceea ce s'a văzut la 1921 — așa cum s'a arătat mai sus — când a fost lăsată să vorbească, obiectivitatea științifică. Căci hotărît, o reformă administrativă trebuie să țină în seamă materialul pe care i-l pune la îndărmână geografia istorică. Măcar pentru acest fapt, datele de mai sus nu vor rămâne numai „uscate descrieri de istorie administrativă“ cum nedrept socotea undeva²⁾, atari lucrări, istoricul și geograful Lucien Febvre.

1) Ne referim la reforma administrativă din 1936.

2) Lucien Febvre: *La Terre et l'évolution humaine*. Introduction géographique à l'histoire. pag. 359. Paris 1922.

60
12

„LUMINA“, -PIATRA-N.
TIPOGRAFIE, STERIOȚIPIE,
LEGĂTORIE DE CĂRȚI. - 1936

ANTICARIAT
122

6089/210 VII 87